

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ПРИБУТОК»

*С. М. Онисько, к. е. н., професор, 380964610297lm@gmail.com,
orcid.org/0000-0002-3084-0938, М. П. Лизак, аспірант, orcid.org/0000-0001-8902-812X,
Львівський національний аграрний університет*

Методологія дослідження. Стаття базується на дослідженні, під час проведення якого були використані методи: абстракції – при встановленні сутності поняття «прибуток»; загального й особливого – при виявленні його специфіки в умовах функціонування ринкової економіки; логічного й історичного – при дослідженні ретроспективи розвитку уявлень про сутність та природу прибутку.

Результати. У статті розглядається економічна суть і роль прибутку в ринкових умовах господарювання. Показано, що прибуток виступає не тільки стимулом господарської діяльності підприємства, але й основним джерелом його розвитку. Обсяг прибутку будь-якого підприємства виступає підґрунтям фінансово-економічних результатів його діяльності. Досліджено природу прибутку в політичній економії, зокрема зі сторони меркантилістів, які, стверджували, що виникнення прибутку пов'язане з торгівлею, так і зі сторони фізіократів, які досліджували прибуток лише у сфері виробництва. Обґрунтовано, що поняття прибутку в економічній системі існує у зв'язку з наявністю товарно-грошових відносин, появою і розвитком інституту власності, особливо приватної. У статті значну увагу приділено класикам політекономії, а саме: А. Сміту, Д. Рікардо, К. Марксу.

Значну увагу приділено дослідженню праць сучасних науковців, на основі чого з'ясовано, що найбільш точне визначення прибутку належить С. В. Мочерному, який зазначає, що прибуток – це перетворена похідна форма додаткової вартості, яка в кількісному виразі є різницею між ціною продажу товару і витратами капіталу на його виробництво.

Новизна. Рекомендується розглянути прибуток з урахуванням: соціальних відносин – як засіб задоволення інтересів учасників ринкових відносин, що беруть участь в його формуванні; економічних відносин – як частина доданої вартості, яка вбудована в виробництво і фактично надходить у підприємства у вигляді виручки від продажу продукції; фінансових відносин – як вид фінансового результату діяльності підприємств, який визначається позитивним балансом між отриманим доходом і витратами, понесеними підприємством.

Практична значимість. Обґрунтовано відмінність між категоріями «прибуток» і «фінансовий результат». Визначено, що прибуток є частиною фінансового результату підприємства. Досліджено, що прибуток є основним джерелом фінансування розвитку підприємства, вдосконалення його матеріально-технічної бази, забезпечення всіх форм інвестування.

Ключові слова: прибуток підприємства, фінансовий результат, позитивний результат, збиток, власний капітал, види прибутку, розвиток діяльності підприємства, економічний розвиток, фінансова незалежність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах ринкової економіки підприємства здобули незалежність у плануванні своєї господарської діяльності. Досвід підтвердив дієвість ефективності ринкового механізму в напрямку забезпечення балансу економіки, раціонального використання усіх ресурсів, зокрема, людських, матеріальних, фінансо-

вих в напрямку створення гнучкого та безперебійного виробництва, що забезпечить потреби споживачів та вдосконалив розвиток науково-технічного прогресу.

Головну роль у системі економічних показників відіграють показники фінансово-економічних результатів, які відображають усі сторони виробництва, збуту, закупівель

та фінансової діяльності підприємства. Як відомо, метою створення будь-якого підприємства є отримання прибутку. Таким чином місце і роль прибутку у господарському процесі безперервно зростає. У зв'язку з цим нагальною потребою стало всебічне та детальне вивчення прибутку, що займає центральне місце в загальній системі витрат на інструменти та важелі управління економікою. Прибуток виступає не тільки стимулом господарської діяльності підприємства, але і основним джерелом його розвитку. Тому, дослідження сутності категорії «прибуток», його взаємозв'язку з іншими економічними показниками, впливу на результат діяльності підприємства, його капіталізацію набувають особливого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у вирішенні питань щодо формування та використання прибутку підприємств зробили такі вчені-економісти, зокрема, Л. І. Безгінова, В. А. Бойчук, Л. П. Василенко, Н. О. Власова [1–4], Р. В. Скалюк, [14], О. А. Круглова [7], А. А. Мазаракі [9], А. М. Поддєрьогін [11], В. Г. Швець [16] та інші.

В умовах розвитку ринкових відносин в економіці України визначення прибутку зазнає певних змін. Прибуток – головна мета діяльності суб'єктів господарювання, тому у вчених виникають безперервні дискусії про його сутність і форму. Категорія прибутку і зараз продовжує отримувати нове наповнення та зміст. Це можна підтвердити тим, що окремі вчені пов'язують це поняття з доходом, капіталом, відсотком тощо. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць з даного питання, деякі проблемні моменти потребують ґрунтовного вивчення.

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження економічної сутності прибутку підприємства, визначення його ролі в ринкових умовах, визначення взаємозв'язку з іншими економічними показниками та оцінка прибутку для забезпечення зростання платоспроможності, результативності та сталого економічного зростання підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкової економіки основним показником ефективності господарювання та основою економічного розвитку

підприємства є прибуток. Обсяг прибутку будь-якого підприємства виступає підґрунтям фінансово-економічних результатів його діяльності.

Для того, щоб краще зрозуміти економічну сутність прибутку звернемося до історії науки, передусім для набуття нових знань. Першими пояснити природу прибутку в політичній економії зробили спробу меркантилісти. Найбільш відомими серед яких були Томас Мен та Жан Батист Кольбер, що стверджували: виникнення прибутку пов'язане з торгівлею. «Зовнішня торгівля, – писав один із представників меркантилізму, Томас Мен, – приносить нам користь трьох видів: по-перше – користь державі ... По-друге – прибуток самого купця, по-третє – доходи короля» [10]. Але вже у XVIII ст. з'явилися три концепції щодо походження прибутку. Німецькі та італійські економісти вважали його результатом використання капіталу, і прибуток тому відображав його продуктивність. Багатство країни вони вбачали в благородних металах, а саме в золоті та сріблі, а його головним джерелом вважали зовнішню торгівлю, яка забезпечувала активний торговельний баланс. Тобто, виходячи із суто зовнішнього сприйняття дійсності меркантилісти вважали, що прибуток виникає у сфері обігу, у зовнішній торгівлі в результаті продажу товарів за кордоном дорожче, ніж їх купити. Особливістю даного періоду було те, що вони не шукали звідки береться цей прибуток, а вирішували проблему саме у його перерозподілі.

Слідом за меркантилістами йшли фізіократи, які досліджували прибуток лише у сфері виробництва. Основною проблемою вони вважали вплив природних умов господарювання – витрати виробництва покриваються збільшенням споживних вартостей.

Поняття прибутку в економічній системі існує у зв'язку з наявністю товарно-грошових відносин, появою і розвитком інституту власності, особливо приватної. Перші визначення прибутку збігалися зі значенням валового доходу, який за індивідуалістичною системою розподілу поділявся на три категорії: доходи від капіталу, землі та доходи від праці. Вважалося, що кожен із видів доходів є обов'язковою винагородою

для одержувача за надані ним послуги у народному господарстві.

Доцільно значну увагу приділити класикам політекономії. На думку А. Сміта, заробітна плата, прибуток і рента є першоджерелами всякого доходу. Так у своєму дослідженні «Добробут націй» він пише: «Слід мати на увазі, що дійсна вартість усіх різних складових ціни визначається кількістю праці, яку може купити або отримати у своє розпорядження кожна з них. Праця визначає вартість не лише тієї частини ціни, що припадає на заробітну плату, а й тих частин, що припадають на ренту та прибуток. Головне надбання Адама Сміта – це створення концепції трудової вартості, яку з плином часу ефективно розвинув Карл Маркс, який обґрунтував, що уся новостворена вартість, яка долучається до вартості спожитих засобів виробництва, поділяється на вартість необхідного і вартість додаткового продукту, що споживається робітниками. Істотний недолік концепції Адама Сміта полягає у роздвоєнні бачень першоджерела прибутку, тобто прибуток є результатом створення нової вартості й одночасно породженням капіталу [15, с.157].

Продовжувачем теорії А. Сміта став Д. Рікардо. Однак прибуток і заробітна плата у останнього є не джерелами, а складовими вартості, що створюється лише працею. Він писав: «Підвищення вартості праці є неможливим без відповідного – падіння прибутку». Д. Рікардо пов'язував прибуток із заробітною платою, стверджуючи, що її зростання призводить до зменшення прибутку і навпаки, прибуток зростає, коли зарплата знижується.

Підводячи підсумок аналізу економічної думки та історичного її розвитку, переконані, що ґрунтуючись на постулатах політекономії або їх спростовуючи, ми можемо змістовніше дослідити категорії прибутку, яка в різні часи та періоди трактувалася по-різному.

Поняття прибутковості відносно діяльності підприємницьких структур досить детально розглядається у численних сучасних наукових працях, дослідженнях, методичних матеріалах і посібниках вітчизняних учених. На думку Н. О. Власової, О. А. Круглова, Л. І. Безгінова, поняття прибутку не-

однозначне, тому вони пропонують декілька варіантів його пояснення:

– перетворена форма додаткової вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу, яка сформована в процесі суспільного відтворення для задоволення різних інтересів підприємства та його власника;

– фінансова категорія, яка відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва, свідчить про обсяг і якість виробленої (реалізованої) продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості;

– мірило фінансового здоров'я підприємства, характеристика рентабельності вкладення коштів у активи конкретного підприємства;

– основне власне внутрішнє джерело, яке забезпечує розвиток підприємства на принципах самофінансування;

– основний критерій ефективності господарювання;

– різниця між ціною товару та витратами на його виробництво;

– сума, на яку доходи перевищують витрати [3, с. 241–242; 7].

О. В. Лишиленко [8, с.14] та В. Г. Швець [16, с.207] під прибутком розуміють джерело усіх засобів і резервів, зростання капіталу внаслідок господарської діяльності підприємства.

Український вчений-економіст С. В. Мочерний, зазначає, що прибуток – це перетворена похідна форма додаткової вартості, яка в кількісному виразі є різницею між ціною продажу товару і витратами капіталу на його виробництво [5, с.192]. Отже, незаперечним фактом є те, що кількісно прибуток відображається як різниця між ціною товару та витратами на його виробництво, проте вчений цілком доречно зауважив, що прибуток відображає перетворену похідну форму додаткової вартості.

У працях С. Ф. Покропівного [12] прибуток це частина виторгу, яка залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і реалізаційну діяльність підприємства. Характеризуючи перевищення надходжень над витратами, прибуток втілює мету підприємницької діяльності і є голов-

ним показником її результативності (ефективності).

І. М. Бойчик стверджує, що прибуток – це частина доходу, що залишається підприємству після відшкодування всіх витрат, пов'язаних з виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності [2, с.100]. На думку А. А. Мазаракі [9], прибуток як економічний показник – різниця між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, послуг), між обсягом отриманого виторгу та сумою витрат на виготовлення та реалізацію продукції. А. М. Поддєрьогін характеризує прибуток як частину заново створеної вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Таким чином, наголошується на важливості процесу реалізації виробленого продукту за кошти [11, с.98].

Підводячи підсумки дослідження, можна виділити кілька виразних позицій, зокрема, рекомендується розглянути його з урахуванням: соціальних відносин – як засіб задоволення інтересів учасників ринкових відносин, що беруть участь в його формуванні; економічних відносин – як частина доданої вартості, яка вбудована в виробництво і фактично надходить на підприємства у вигляді виручки від продажу продукції; фінансових відносин – як вид фінансового результату діяльності підприємств (разом зі збитками і нульовим результатом), який визначається позитивним балансом між отриманим доходом і витратами, понесеними підприємством.

В науково-економічній літературі часто зустрічаємо ототожнення поняття «при-

буток» із «фінансовий результат». Можемо погодитись з тим у випадку, коли лише позитивний фінансовий результат підприємства називати прибутком. Проте, в разі розгляду «прибутку» у широкому за своїм змістом розумінні, присутні певні сумніви щодо їх досконалості та відповідності методичним положенням бухгалтерського обліку. Ми поставили перед собою завдання щодо розмежування цих економічних категорій. Зокрема, такі науковці як Н. О. Власова та І. Ю. Мелушова [4, с.25] розглядають прибуток як більш ширше поняття, зокрема:

- фінансові результати є «не ідентичними» показнику чистого прибутку;
- «фінансові результати асоціюються з показниками прибутку»;
- категорія прибутку «кількісно визначається неоднозначно»;
- визначені за допомогою бухгалтерських даних фінансові результати не можуть дати «адекватну поточному положенню інформацію»;
- прибуток може бути об'єктом тактичного та стратегічного управління, коли «фінансові результати є лише інструментом тактичного та оперативного управління й контролю».

З вище наведеної інформації, можемо впевнено говорити, що такі категорії як «прибуток» та «фінансові результати» мають різне тлумачення. Ми вважаємо, що «фінансові результати» є більш ширшим поняттям. На рисунку 1 схематично зобразимо складові фінансово-економічних результатів діяльності підприємства.

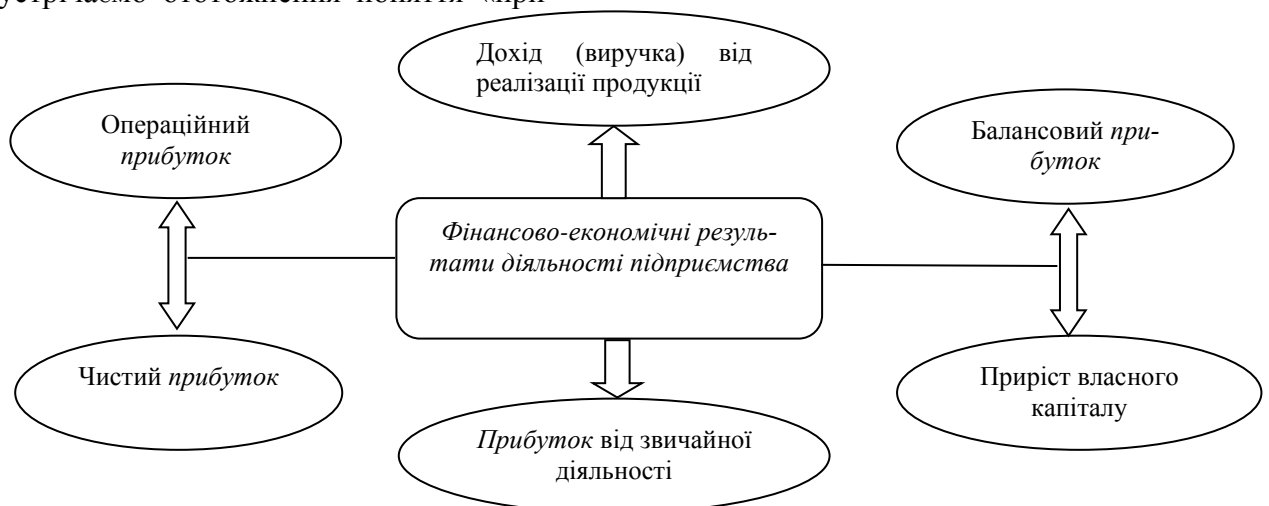

Рисунок 1. Складові фінансово-економічних результатів діяльності підприємства

З даного рисунка бачимо, що фінансово-економічні результати включають різні види прибутку, які підприємство може отримувати за результатами своєї господарської діяльності.

Окрім прибутку як позитивного фінансового результату, підприємство може отримувати збиток, що ще раз доводить той факт неможливості ототожнення обох понять.

Негативне (від'ємне) значення фінансового результату знаходить своє відобра-

ження у показнику збитку. Таке від'ємне значення характеризує низький рівень або відсутність результативності діяльності підприємства, неефективне управління ресурсним, виробничим та економічним потенціалам підприємства, невміле використання наявного капіталу, низьку якість роботи менеджменту тощо [14, с.137]. На рисунку 2 зобразимо сутність категорії «фінансовий результат».

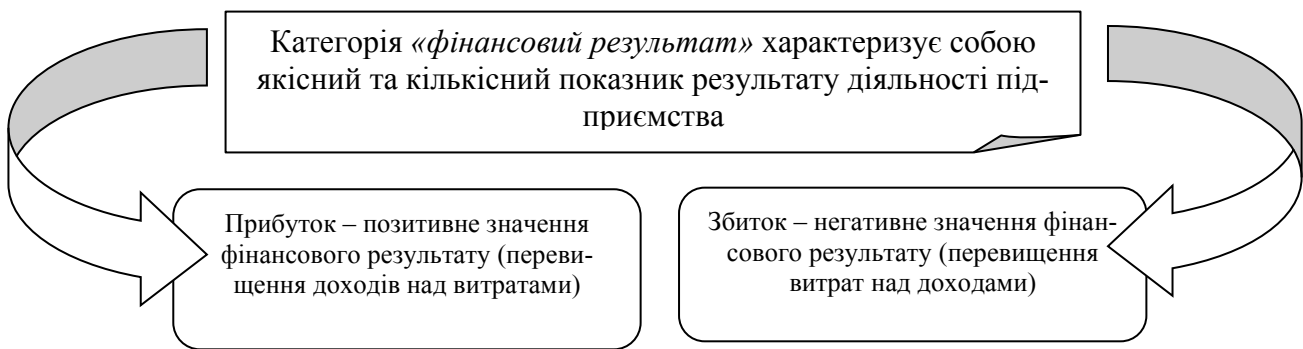

Рисунок 2. Сутність категорії «фінансовий результат»

З вище дослідженого впливає наступне, фінансовий результат виступає об'єктом у процесах планування, прогнозування, аналізу, управління та контролю на будь-якому підприємстві. Тобто, цілком реальним є застосування показника фінансового результату, у якості об'єкта в економічних процесах, які можуть носити тактич-

ний, оперативний та стратегічний характер. Отже, розмір фінансового результату є найважливішим чинником зростання власного капіталу (рисунок 3), що у свою чергу сприятиме підвищенню платоспроможності, фінансової автономії, конкурентоздатності та вартості на ринку.

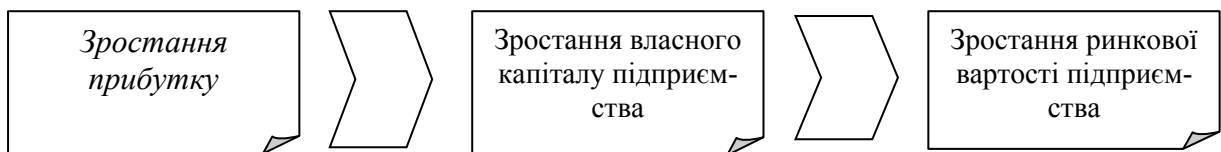

Рисунок 3. Роль прибутку в розвитку підприємства

Як бачимо, прибуток є основним джерелом фінансування розвитку підприємства, вдосконалення його матеріально-технічної бази, забезпечення всіх форм інвестування. Вся діяльність підприємства спрямована на забезпечення зростання прибутку або хоча б його стабілізацію на певному рівні. Розглянувши трактування низки вчених-економістів, ми можемо дати власне визначення терміну прибуток підприємства – це форма всебічного доходу, що утворюється в

результаті реалізації власності на капітал у різних сферах його застосування, що є як об'єктом, так і інструментом фінансового управління.

Прибуток найбільш повно відображає фінансовий результат підприємницької діяльності, забезпечує фінансування розширеного виробництва, соціально-економічний розвиток, є джерелом матеріального стимулювання працівників та основою для обчис-

лення показників інвестиційної привабливості підприємства.

Прибуток є джерелом надходжень до державного бюджету і, відповідно до цього, координує інтереси держави та суб'єктів господарювання.

Слід зазначити той факт, що прибуток посідає одне з центральних місць у загальній системі інструментів витрат для управління економікою, оскільки всі вони прямо чи опосередковано пов'язані з ним. Це стосується кредитних, цінних, собівартості та інших економічних важелів. З огляду на ці обставини, ми переконані, що прибуток є одним із головних об'єктів управління фінансами підприємства.

Висновки. Розкриття економічної сутності дало нам можливість вивчити еволюцію поняття прибутку підприємства та з'ясувати, що прибуток підприємства – це форма сукупного доходу, яка формується в результаті реалізації власності на капітал у різних сфери його застосування, що є одночасно об'єктом та інструментом управління фінансами. На наш погляд, найбільш наближеним до вимог ринкової економіки є визначення прибутку як трансформованої похідної форми доданої вартості, яка з кількісної точки зору є різницею між вартістю продажу товарів та вартістю капіталу виробляти його. Дійсно, безперечним є факт, що прибуток кількісно визначається як різниця між ціною товару та витратами на його виробництво.

Прибуток є найголовнішою метою та основним індикатором ефективної діяльності підприємства, яке функціонує в сучасних ринкових умовах. Прибуток безпосередньо впливає на фінансовий стан суб'єкта господарювання та виступає захисним механізмом від банкрутства, а також забезпечує фінансування внутрішніх потреб і подальшого його розвитку. В умовах розвитку ринкової економіки України прибуток є основним спонукальним мотивом здійснення будь-якої підприємницької діяльності, оскільки він забезпечує зростання добробуту власників та працівників підприємства через дохід на вкладений капітал.

Література

1. Безгінова Л. І. Ефект фінансового левериджу як критерій оптимізації структури капіталу торговель-

ного підприємства / Л. І. Безгінова, Н. О. Власова // Вісник Дон. ДУЕТ – № 3(27). – 2005. – С. 185.

2. Бойчук В. А. Моделювання адаптивного управління прибутком підприємства / В. А. Бойчук, О. В. Проскурович // Вісник Хмельницького національного університету. – № 1. – Т. 2. – 2010. – С. 71–76.

3. Василенко Л. П. Фінанси підприємства у схемах і таблицях: наоч. навч. пос.. / Л. П. Василенко, Л. В. Гут, П. О. Оксєнко. – Київ : Дакор, 2006. – 344 с.

4. Власова Н. О. Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібної торгівлі: [монографія] / Н. О. Власова, І. Ю. Мелушова. – Х. : ХДУХТ, 2008. – 259 с.

5. Економічна енциклопедія: у трьох томах, т. 2 / За ред. С. В. Мочерний та ін. – Київ, 2002. – 952 с.

6. Сэй Ж. Трактат по политической экономии. URL: <http://library.tneu.edu.ua/files/EVD/HTML/sej/say.htm> (дата звернення: 11.12.2019.).

7. Круглова О.А. Якість прибутку як індикатор ефективності управління підприємством / О. А. Круглова, В. О. Козуб, С. О. Козуб // Вісник ХДУ. Серія Економічні науки. – 2018 – № 28. – С. 115–119. – URL: <http://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/75> (дата звернення: 11.01.2020.).

8. Лишиленко О. В. Теорія бухгалтерського обліку: [навчальний посібник] / О. В. Лишиленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 215 с

9. Мазаракі А. А. Торговельне підприємство: стратегія, політика, конкурентоспроможність: [монографія] / А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 384 с.

10. Мен Т. Богатство Англії во внешней торговле. / Т. Мен // Меркантилізм. – М. : Соцэкзиз, 1985. – 166 с.

11. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: [підручник] / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 7-ме вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2008. – 552 с.

12. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: [підручник]. / С. Ф. Покропивний – [2-ге вид. перероб та доп.]. – К. : КНЕУ, 2001. – 352 с.

13. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикард // Соч. – М. : Политиздат, 1955. – 358 с.

14. Скалюк Р. В Сутність та значення фінансових результатів в системі розвитку господарської діяльності промислових підприємств. / Р. В. Скалюк // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2020. – №18. – Ч.1. – С. 135–141.

15. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. / Смит А. // (Серия: Антология экономической мысли). – М. : Эксмо, 2007. – 960 с.

16. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: [навчальний посібник] / В. Г. Швець. – К. : Знання-Прес, 2003. – 444 с.

17. Marx Karl. Das Kapital. – New York, 1867. – 413.

References

1. Bezhinova, L. I., & Vlasova, N.O. (2005). Efekt finansovoho leveredzhu yak kryteriy optymizatsii struktury kapitalu torhivelnogo pidpriemstva. *Visnyk Don. DUET*, 3(27), 185.
2. Boychuk, V.A., Proskurovych, O.V. (2010). Modelyuvanny adaptivnoho upravlinnya prybutkom pidpriemstva. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytety*, (1), T.2, 71-76.
3. Vasylenko, L.P., Hut, L.V. & Okseienko, P.O. (2006). *Finansy pidpriemstv u skhemakh i tablytsyakh*. Kyiv: Dakor.
4. Vlasova, N.O., & Melushova, I.Yu. (2008). Efektyvnist formuvannya finansovykh rezultativ pidpriemstv rozdribnoi torhivli. Kharkiv: KHDUKHT.
5. Mochernyi, S. V. (Ed.). (2002). *Ekonomichna entsyklopediya*. (Vols 1-3). Kyiv.
6. Sey, Zh. *Traktat po politicheskoy ekonomii*. Retrieved from <http://library.tneu.edu.ua/files/EVD/HTML/sej/say.htm>
7. Kruhlova, O.A., Kozyb, V.O., & Kozub, S.O. (2018). Yakist prybutku yak efektyvnosti upravlinnya pidpriemstvom. *Visnyk KhDU. Seriya ekonomichni nauky*, (28), 115-119. Retrieved from <http://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/75>.
8. Lyshylenko, O.V. (2003). *Teoriya bukhhalter-skoho obliku*. Kyiv: Tsentр navchalnoi literatury.
9. Mazaraki, A.A. (2010). *Torhovelne pidpriemstvo: stratehiya, polityka, konkurentospromozhnist*. Kyiv: KNTEU.
10. Men, T. (1985). *Bohatstvo Anhlii vo vneshnei torhovle. Merkantilizm*. Moskva: Sokseksim.
11. Poddierohin, A.M., Bilyk, M.D., & Buriak, L.D. (2008). *Finansy pidpriemstv*. (7th ed.). Kyiv: KNEU.
12. Pokropyvnyy, S.F. (2001). *Ekonomika pidpriemstva*. (2nd ed.). Kyiv: KNEU.
13. Rikardo, D. (1955). *Nachala politicheskoy ekonomii i nalogovogo oblozheniya*. Soch. Moskva: Politizdat.
14. Skaliuk, R.V. (2020). Sytnist ta znachennia finansovykh rezultativ v systemi rozvytku hospodarskoi dialnosti promyslovikh pidpriemstv. *Naukovi pratsi KNTU. Ekonomichni nauki*. (18). 135-141.
15. Smit, A. (2007). *Isledovanie o prirode I prichinakh bohatstva narodov. Seriya: Antolohiya ekonomicheskoi micli*. Moskva: Eksmo.
16. Shvets, V.H. (2003). *Toeriya bukhhalter-skoho obliku*. Kyiv: Znannya-Pres.
17. Marks, K. (1867). *Das Kapital*. New York. P. 413.

ИССЛЕДОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СУЩНОСТИ КАТЕГОРИИ «ПРИБЫЛЬ»

*С. М. Онысько, к. э. н., профессор, М. П. Лызак, аспирант,
Львовский национальный аграрный университет*

Методология исследования. Статья базируется на исследовании, во время проведения которого были использованы методы: абстракции – при установлении сущности понятия «прибыль»; общего и особенного – при выявлении ее специфики в условиях функционирования рыночной экономики; логического и исторического – при исследовании ретроспективы развития представлений о сущности и природе прибыли.

Результаты. В статье рассматривается экономическая сущность и роль прибыли в рыночных условиях хозяйствования. В связи с этим насущной потребностью стало всестороннее и детальное изучение прибыли, занимает центральное место в общей системе затрат на инструменты и рычаги управления экономикой. Прибыль выступает не только стимулом хозяйственной деятельности предприятия, но и основным источником его развития. Объем прибыли любого предприятия выступает основой финансово-экономических результатов его деятельности. Исследовано природу прибыли в политической экономии, в частности со стороны меркантилистов, которые утверждали, что возникновение прибыли связано с торговлей, так и со стороны физиократов, которые исследовали прибыль только в сфере производства. Обосновано, что понятие прибыли в экономической системе существует в связи с наличием товарно-денежных отношений, появлением и развитием института собственности, особенно частной. В статье значительное внимание уделено классикам политэкономии, а именно А. Смиту, Д. Рикардо, К. Марксу.

Значительное внимание уделено исследованию трудов современных ученых и выделяем, что по нашему мнению, наиболее точное определение прибыли принадлежит С. В. Мочерному, который отмечает, что прибыль – это превращенная производная форма прибавочной стоимости, которая в количественном выражении является разницей между ценой продажи товара и затратами капитала на его производство.

Новизна. Рекомендуются рассмотреть прибыль с учетом: социальных отношений – как средство удовлетворения интересов участников рыночных отношений, участвующих в его формировании; экономические отношения как часть добавленной стоимости, которая встро-

ена в производство и фактически поступает в предприятия в виде выручки от продажи продукции; финансовых отношений – как вид финансового результата деятельности предприятий, который определяется положительным балансом между полученным доходом и затратами, понесенными предприятием.

Практическая значимость. Обосновано различие между категориями «прибыль» и «финансовый результат». Определено, что прибыль является частью финансового результата предприятия. Исследовано, что прибыль является основным источником финансирования развития предприятия, совершенствования его материально-технической базы, обеспечения всех форм инвестирования.

Ключевые слова: прибыль предприятия, финансовый результат, положительный результат, убыток, собственный капитал, виды прибыли, развитие деятельности предприятия, экономическое развитие, финансовая независимость.

STUDY OF ECONOMIC ESSENCE OF «PROFIT» CATEGORY

*S. M. Onysko, Ph. D (Econ.), Professor, M. P. Lyzak, Post-graduate student,
Lviv National Agrarian University*

Methods. The article is based on a study, during which the following methods were used: abstraction – when establishing the essence of the concept of «profit»; general and specific – when revealing its specificity in the conditions of functioning of market economy; logical and historical – in the study of the retrospective development of ideas about the essence and nature of profit.

Results. The article considers the economic essence and role of profit in market conditions. It is shown that profit is not only the stimulus of economic activity of the enterprise, but also the main source of its development. The amount of profit of any enterprise is the basis of the economic and financial results of its activities. The nature of profit in political economy is investigated, in particular by mercantilists, who argued that the emergence of profit is connected with trade, and by physiocrats, who consider profit only in the sphere of production. It is proved, that the concept of profit in the economic system exists in connection with the presence of commodity-money relations, the emergence and development of the institution of ownership, especially private. In the article, considerable attention is paid to the classics of political economy, namely, A. Smith, D. Ricardo, K. Marks.

Considerable attention is paid to the study of works of modern scientists and on what basis it is found out that in our opinion, the most accurate definition of the profit belongs to S. V. Mochernyi, who notes that the profit is turned into a derived form of surplus value, which in quantitative terms is the difference between the sales price of the goods and the cost of capital for its production.

Novelty. It is recommended to consider profit taking into account social relations as a means of satisfaction of interests of participants of market relations, participating in its formation; economic relations as part of value added that is embedded in the production and actually goes to enterprises in the form of proceeds from the sale of products; financial relations - as a kind of financial results of activity of enterprises, which is determined by a positive balance between the income earned and the costs incurred by the enterprise.

Practical value. The authors justify the distinction between the categories of «profit» and «financial result». It is determined that the profit is part of the financial result of the enterprise. The profit is the main source of financing enterprise development, improvement of its material base, provision of all forms of investment.

Keywords: profitability, financial result, positive result, loss, equity, types of income, development of enterprise activity, economic development, financial independence.

Надійшла до редакції 20.01.20 р.